

БРИФИНГ
Октомври 2020

Република Северна Македонија

ВОВЕД

[Индексот за бездржавјанство \(https://index.statelessness.eu/\)](https://index.statelessness.eu/) е онлајн компаративна алатка која ги проценува законите, политиките и практиките на европските земји за заштита на лицата без државјанство и превенција и намалување на бездржавјанството во согласност со меѓународните норми и добрата практика. Индексот е развиен и одржуван од страна на [Европската мрежа против бездржавјанство \(ЕНС\)](#)¹, мрежа на повеќе од 150 организации и индивидуи во 41 земји кои работат на ставање крај на бездржавјанството и обезбедување лицата без државјанство во Европа да имаат пристап до нивните права.

ЕНС работеше со своите членови за истражување и собирање компаративни информации за бездржавјанство во Северна [Македонија](#).² Овој извештај ги сумира наодите за тоа како македонското право, политиките и практиките ги спроведуваат меѓународните норми и добра практика за заштита на лицата без државјанство и превенција и намалување на бездржавјанството. Опфаќа пет тематски области – меѓународни и регионални инструменти, база на податоци за населението без државјанство, утврдување на бездржавјанство и статус, притвор, и превенција и намалување – и се доставува серија од препораки до Владата на Република Северна Македонија за реформи во приоритетни области.

Да се биде без државјанство значи да не се биде признаен како државјанин од страна на ниту една држава во рамки на нејзиното право. Тоа е правна аномалија која спречува повеќе од 10 милиони мажи, жени и деца околу светот – и повеќе од половина милион во Европа – да имаат пристап до основните граѓански, политички, економски, културни и социјални права.

МЕЃУНАРОДНИ И РЕГИОНАЛНИ ИНСТРУМЕНТИ

Различни меѓународни и регионални договори обезбедуваат заштита на лицата без државјанство, како и превенција и намалување на бездржавјанството. Правната рамка во Република Северна Македонија содржи некои основни заштитни мерки против арбитререн притвор и некои заштитни мерки за превенирање и намалување на бездржавјанството. Сепак, иако е потписничка на Конвенцијата од 1954 година, не постои механизам со кој може бездржавјанството да се идентификува или утврди, и нема статус за заштита од бездржавјанство.

Република Северна Македонија има релативно добри резултати во однос на пристапување кон меѓународни и регионални договори, со тоа што е потписничка на Конвенцијата од 1954 година и повеќето други релевантни меѓународни и регионални договори, вклучувајќи ја Европската конвенција за државјанство. Сепак, не е потписничка на Конвенцијата за Одбегнување на Бездржавјанството во Услови на Сукцесија на

Државите од 2006та година. Не е обврзана со ЕУ Директивата за враќање, бидејќи не е земја членка на ЕУ.

Следејќи ја заложбата дадена од страна на Владата во Женева во октомври 2019, на 03 јануари 2020 година Северна Македонија пристапи кон Конвенцијата за намалување на бездржавјанството на ОН од 1961 година.

[Владата на Република Северна Македонија потребно е да пристапи кон Конвенцијата за Одбегнување на Бездржавјанството во Услови на Сукцесија на Државите.](#)

БАЗА НА ПОДАТОЦИ ЗА НАСЕЛЕНИЕТО БЕЗ ДРЖАВЈАНСТВО

Република Северна Македонија собира некои ограничени податоци за бездржавјанство. Вклучува категорија 'без државјанство' во својот попис, и податоците од пописот се поделени. Сепак, пописот последен пат е спроведен во 2002

година, истиот е застарен и не ги вклучува луѓето чии раѓања не се регистрирани. Во тоа време (во 2002), во оваа категорија биле запишани 17,652 лица. Други владини оддели користат потенцијално поклопувачки категории, како 'непозната националност'. Владата не ги објавува податоците за бегалци и баратели на азил, ниту за лицата без државјанство во притвор. Во 2018 година владата соопшти дека нов попис ќе биде спроведен во 2020 година но истиот беше одложен за 2021 година.

УНХЦР спроведе студија за мапирање на лицата бездржавјанство помеѓу Ромите, Ашкали и Египќаните во 2011 година со кое што 70% од територијата беше покриена. Неодамна Владата во 2018-19 спроведе јавна кампања и 750 лица беа идентификувани и регистрирани како лица во ризик од бездржавјанство кои не се запишани во матична книга на родените. Како партнер на УНХЦР, МЗМП заклучно со Октомври 2020 има идентификувано 562 лица во ризик од бездржавјанство од кои 289 се со нерегулирано државјанство и 273 кои немаат потврдено македонско државјанство.

Владата на Република Северна Македонија потребно е да ги усогласи и подели квантитативните податоци на лицата бездржавјанство и да ги подобри капацитетите на службените лица да идентификуваат и точно да ги евидентираат лицата без државјанство во сите владини институции во сите нивоа на администрацијата. Дополнително потребно е да се спроведе сеопфатен процес со цел точно мапирање на лицата бездржавјанство во Република Северна Македонија.

УТВРДУВАЊЕ НА БЕЗДРЖАВЈАНСТВО И СТАТУС

Република Северна Македонија нема правна рамка каква што е потребна за заштита на лицата без државјанство. Не постои механизам за идентификација или утврдување на бездржавјанство и нема статус за заштита од бездржавјанство. Единствениот начин на регулирање на лицата без државјанство во државата е аплицирање за привремен престој како 'странец' по одлука на владата или барање за азил. Правата дадени на оние на кои им е гарантиран привремен престој се ограничени на основно образование и право да аплицираат за државјанство после 6 години законски престој. Пристапот до здравствена заштита е можен, но е потребно здравствено осигурување. Полициските проверки за странци се чести. Согласно новиот Закон за странци, донесен во мај 2018 година, а кој започна да се применува една година подоцна, лицата кои до 8 септември 1991 година имале државјанство на СФРЈ и имале законски престој на територијата на тогашна СРМ, а по распадот на СФРЈ и по 8 септември 1991 останале да живеат во Македонија, како и нивните деца постари од 5 години, имаат можност да добијат постојан престој во Република Северна Македонија. Во оваа категорија, спаѓаат и лицата без државјанство, кои останале без државјанство како последица на распадот на СФРЈ.

Владата на Република Северна Македонија потребно е да воспостави постапка за утврдување на статус на лице бездржавјанство и да обезбеди целосен пристап до сите права предвидени со Конвенцијата од 1954 година за сите лица бездржавјанство во Република Северна Македонија.

ПРИТВОР

Постои основна правна рамка за имиграциски притвор во Република Северна Македонија, и покрај тоа, постојат неколку заштитни мерки против арбитререн притвор за лицата без државјанство и неодамнешна практика укажува на тоа дека притворот може да оди над целите дозволени со член 5 став 1 точка 1 од ЕКЧП. Бездржавјанството не е суштински релевантен факт во одлуката за задржување и нема барање за дефинирање на државата на отстранување. Не постојат алтернативи за притвор пропишани со закон и нема инфомации за тоа како други помалку принудни мерки се земени предвид, ниту постојат периодични прегледи на одлуката за апсење. Постои временско ограничување за притвор и правни лекови достапни со правото, но во пракса притворениците не се свесни за нив. Не се издава никаква документација за пуштање на слобода, оставајќи ги повеќето без права (освен основно образование) и изложени на повторен притвор, освен ако не поднесат барање за азил или дозвола за привремен престој.

Владата на Република Северна Македонија потребно е да воспостави строги механизми за идентификација и заштита на лицата бездржавјанство од арбитререн притвор, вклучувајќи и механизми за упатување во постапка за утврдување на статус на бездржавјанство и можности за регулирање престој на лицата кои се ослободени од притвор со цел нивна заштита од повторно притворување.

ПРЕВЕНЦИЈА И НАМАЛУВАЊЕ

Правото во Северна Македонија содржи некои делумни заштитни мерки против бездржавјанството на деца, но постојат празнини. Постои заштита на деца родени на територијата на родители без државјанство (или непознато државјанство) автоматски да стекнат државјанство, но фокусот е на статусот на родителите отколку на бездржавјанството на детето, така што не ги покрива децата родени од родители кои можеби имаат државјанство, но не може да му го пренесе на своето дете. Одредбата се однесува само на малолетници, кој е помал стандард отколку во Конвенцијата од 1961. Децата посвоени или родени во странство од македонските државјани се заштитени од бездржавјанство, како што се напуштените деца. Не постои правна одредба која спречува бездржавјанство во случај на македонско дете посвоено во странство, иако во политика и практиката се применуваат заштитни мерки. Постојат значајни бариери за регистрација на раѓање, кои непропорционално влијаат на припадниците на ромска популација, како и припадници на Ашкалите и Египќаните. Процесот зависи од појавување на родителите во канцеларијата за регистрирање и документирање. Задоцнетата регистрација е можна во правото, но е многу тешка процедура во пракса која има несовладливи бариери, особено за маргинализираните заедници. Државата има примено четири препораки од Универзален периодичен преглед за прашањето за пристап до регистрација на раѓање.

Во Ноември 2019 на седница на Владата беше усвоен предлог Закон за лицата без регулиран граѓански статус, со кој закон се предвидува обврска надлежните државни институции на лицата кои се идентификувани со јавните повици за

дополнителен упис во матична книга на родените, спроведени во 2018 и 2019 година да им утврдат посебен граѓански статус, т.е. да им биде утврден посебен матичен број и да добијат посебен извод од матична книга на родените и да им биде издадена посебна идентификациона исправа. Ова е со цел да им се обезбеди пристап до здравствена заштита, социјална заштита и образование додека трае постапката за упис во матична книга на родените. Во февруари 2020 година, Парламентот го усвои законот за неевидентирани лица во матична книга на родени, со кој е предвидена индивидуална постапка за упис во рок од шест месеци од донесувањето на законот. Поради пандемијата со КОВИД-19, периодот за поднесување на барања беше продожен и новиот рок е шест месеци по завршување на вонредната состојба.

Иако со овој закон се утврдуваат специјален статус со цел остварување на основни права на лицата идентификувани со јавните огласи во 2018 и 2019 година, постојат системските бариери за регистрација на раѓања и лични имиња во матичната евиденција кои дополнително треба да се променат. Новиот закон не предвидува постапка за пристап и признавање на

македонското државјанство за овие лица што само по себе значи дека ризикот од бездржавјанство за овие лица сеуште постои.

Член 7а од законот за државјанство на Република Северна Македонија предвидува можност за натурализација на лицата бездржавјанство и лицата со признаен статус на бегалец кои со престој од шест години може да аплицираат за државјанство додека за останатите категории е осум години.

Владата на Република Северна Македонија потребно е да ги отстрани сите бариери во пракса кои се однесуваат на регистрација на раѓања вклучувајќи и постапките кои се однесуваат на споделување на информации на управата за матична евиденција со имиграциските власти, како и да обезбедат услови во кои статусот на родителите не претставува пречка за итна регистрација на новородените

Владата на Република Северна Македонија треба да воспостави процедура за признавање и добивање на Македонско државјанство на луѓето кои го имаат тоа право и/или тие кои се евидентирани како лица бездржавјанство.

ПРЕГЛЕД НА ПРЕПОРАКИ:

Владата на Република Северна Македонија треба да:

- Ја разгледа можноста за пристапување кон Конвенцијата за одбегнување на бездржавјанството во услови на сукцесија на државите.
- Усогласување и одвојување на квантитативни податоци за лица без државјанство во Северна Македонија и градење на капацитетите на службените лица за прецизно идентификување и евидентирање на бездржавјанството преку сите владини оддели на сите административни нивоа.
- Ја разгледа можноста за спроведување на сеопфатна активност за прецизно мапирање на населението без државјанство во Северна Македонија.
- Воспоставување на постапка за утврдување на бездржавјанство и статус на заштита во правото во согласност со добрата практика за целосно да ги остварат правата содржани во Конвенцијата од 1954 за лица без државјанство во Северна Македонија.
- Да се воспостават силни механизми за идентификација и заштита на лицата без државјанство од арбитражен притвор, вклучувајќи механизам за упатување во постапка за утврдување на бездржавјанство и правата на престој за оние лица кои се ослободени од притвор за заштита од повторен притвор.
- Отстранување на сите практични бариери за регистрација на раѓање, вклучувајќи го и барањето службените лица да споделат информации со имиграционите органи, да обезбедат дека статусот на родителите или критериумите за задоцнета регистрација на задоцнето раѓање да не ја спречи моменталната регистрација.
- Да се воспостави постапка за олеснето добивање или признавање на државјанство на Република Северна Македонија

РЕФЕРЕНЦИ

¹ www.statelessness.eu

² <https://index.statelessness.eu/country/macedonia>

КОНТАКТ

Зоран Дранговски

Претседател, Македонско здружение на млади правници

zdrangovski@myla.org.mk

Нина Муреј

Раководител на Истражувања и Политики, Европска Мрежа за Бездржавјанство

nina.murray@statelessness.eu

European
Network on
Statelessness

